

PHẠM NGŨ LÃO

Phạm Ngũ Lão sinh năm 1255 trong một gia đình nông dân nghèo ở làng Phù Ủng, huyện Đường Hào, Hải Dương (nay là thuộc huyện Ân Thi, Hưng Yên).

Từ nhỏ, Phạm Ngũ Lão nổi tiếng vì chí khí khác thường. Ở làng có người tên Bùi Công Tiến đỗ tiến sĩ, tổ chức ăn khao, cả làng kéo đến, riêng Phạm Ngũ Lão thì không. Người mẹ hỏi con sao không đến thì Ngũ Lão thưa "Chí làm trai phải lập công danh rạng rỡ non sông mà con chưa lập được bằng người, đi mừng người ta nhục lắm".

Một ngày nọ, Hung Đạo Vương Trần Quốc Tuấn đưa quân đi tập trận qua làng Phù Ủng. Quân lính nườm nượp kéo đi, tiếng thét tránh đường vang lên ồ ã, nhưng Phạm Ngũ Lão vẫn điềm nhiên ngồi đan sọt bên

đường như không hề biết. Một người lính bực tức, lấy giáo đâm vào đùi nhưng ông không phản ứng gì.

Nghe tiếng âm ỉ, Hưng Đạo Vương định sai một viên quan hầu cận lên xem việc gì thì tướng Nguyễn Chế Nghĩa tiến lại trước mặt ông, cúi đầu thưa rõ sự việc. Trần Hưng Đạo thấy lạ liền đến trước mặt chàng trai. Thấy người này ước chừng hai mươi tuổi, đầu trần, áo rách, khuôn mặt khô ngô, một bên đùi bị giáo đâm chảy máu, nhưng vẫn ngồi đan sọt, Hưng Đạo Vương cất giọng hỏi: "Người quê ở đâu, bị giáo đâm thế không biết đau hay sao mà ngồi im thế"?

Phạm Ngũ Lão ngược lên, thấy vị tướng dáng uy nghi nhưng vẫn lộ rõ vẻ hiền từ, liền kính cẩn thưa: "Thưa Ngài, thần họ Phạm, tên Ngũ Lão, quê ở làng Phù Ủng, châu Thượng Hồng. Nhà nghèo, ruộng không có, phải làm nghề đan sọt nuôi mẹ già. Thần mãi nghĩ mấy câu trong binh thư nên không biết có quân của Ngài qua đây, xin Ngài xá tội".

Thấy dáng vẻ và khẩu khí của Phạm Ngũ Lão đường hoàng, Trần Hưng Đạo sai người lấy thuốc đắp vết thương cho ông rồi dò hỏi xem có quan tâm đến việc quân Nguyên Mông sắp tiến vào Đại Việt không. Phạm Ngũ Lão thưa: "Thần tuy ở nơi thôn dã song cũng biết giặc Nguyên Mông lăm le tiến vào nên đã cùng trai tráng trong vùng luyện tập võ nghệ, chờ thời cơ đầu quân".

Hưng Đạo Vương nhìn thấy trong một chiếc sọt có quyển sách liền hỏi sách gì, Ngũ Lão kính cẩn dâng lên. Vương hỏi về binh thư, không ngờ ông trả lời rành rọt mọi vấn đề về cách dùng binh, binh chỉ cần tinh chứ không cần nhiều. Hưng Đạo Vương mừng rỡ nói: "Người có chí lớn, ta rất mừng. Hiện ta chiêu mộ quân lính, kén chọn tướng tài. Ta muốn người về Vạn Kiếp giúp ta huấn luyện quân lính, người thấy thế nào"?

Phạm Ngũ Lão vui mừng song không đi ngay mà xin phép về thưa lại với mẹ khiến Hưng Đạo Vương xúc động. Sau một thời gian, Phạm Ngũ Lão đến quân doanh của Trần Hưng Đạo huấn luyện quân sĩ. Ông còn được Hưng Đạo Vương gả con gái cho.

Không chỉ trở thành con rể và được Hưng Đạo Vương chỉ dạy, Phạm Ngũ Lão còn có tình bạn đẹp với con út vua Trần Thái Tông là Minh Hiến vương Trần Uất - người ấn tượng với câu chuyện đan sọt bên đường của ông.

Hai lần đánh thắng giặc Nguyên Mông

Được rèn luyện dưới trướng Hưng Đạo Vương. Phạm Ngũ Lão trưởng thành, phát huy được những sở trường để trở thành vị tướng tài năng kiệt xuất, lập được nhiều chiến công.

Năm 1285, khi giặc Nguyên Mông xâm lược Đại Việt lần thứ hai, Phạm Ngũ Lão đương giữ chức Điện tiền chỉ huy sứ, trấn giữ vùng Aì Bắc, đã đem quân phối hợp với các cánh quân của Trần Nhật Duật, Trần Quốc Toản đánh cho giặc đại bại ở Tây Kết, Hàm Tử, Chương Dương, chém đầu Toa Đô và khiến chủ tướng giặc là Thoát Hoan phải kinh hoàng. Chúng gọi ông là viên "*hổ tướng họ Phạm*".

Trong cuộc kháng chiến chống quân Nguyên Mông lần thứ ba (1287), có lần Phạm Ngũ Lão được giao nhiệm vụ chặn đánh giặc ở ải Nội Bàng nhằm tiêu diệt đội quân địch do Thoát Hoan cầm đầu trên đường rút chạy. Tướng Thoát Hoan tham sống sợ chết luôn tìm cách đẩy binh lính đi đối đầu với Phạm Ngũ Lão, còn hấn định thoát thân bằng hướng khác.

Phạm Ngũ Lão biết trước điều đó nên chia quân mai phục hết các ngã đường tắt sang biên giới, khiến tiền quân của Thoát Hoan bị đánh úp bất ngờ, còn hậu quân bị chặn không tiến được. Quân Thoát Hoan đi tới đâu đều vấp phải phục binh của quân Đại Việt và bị tiêu diệt gần hết. Chủ tướng phải trà trộn vào đám tàn quân mới thoát về nước và không dám đặt chân lên Đại Việt thêm lần nào nữa.

Phạm Ngũ Lão, viên hổ tướng mà giặc Nguyên Mông phải khiếp sợ, khi đó mới ngoài 30 tuổi. Những năm sau đó, ông còn được triều đình giao chỉ huy nhiều trận đánh. Ông nhiều lần dẫn quân trừng phạt sự xâm chiếm của Ai Lao và Chiêm Thành. Trận đánh nào ông cũng giành chiến thắng nên được gọi là vị tướng bách chiến bách thắng.

Năm 1320, Phạm Ngũ Lão mất ở Thăng Long. Thơ văn của ông đến nay chỉ còn hai bài: *Văn Hưng Đạo Đại vương* (Viếng Hưng Đạo Đại vương) và *Thuật hoài* (Tỏ lòng). Trong đó, bài *Viếng Hưng Đạo Đại vương* được ông sáng tác để khóc Trần Quốc Tuấn. Bài thơ “*Tỏ lòng*” được dịch nghĩa:

*"Múa giáo non sông trải mấy thu
Ba quân như hổ nuốt trôi trâu
Công danh nam tử còn vương nợ
Luống thẹn khi nghe chuyện Vũ Hầu".*

Bài thơ này được truyền tụng trong ba quân, khích động lòng quân quyết lập chiến công, đánh thắng giặc Nguyên Mông.